

היבטים לשוניים בפרשת אחרי עט

דקדוקי קריאה בפרשת אחרי, בהפטרה, ובראשון של קדושים

טז א בְּקִרְבָּתָם: הקו"ף בקמץ קטן, הר"ש בשווא נח ואין דגש קל בב"ת שלאחריה
טז ב בְּעֵנָן: העמדה קלה בב"ת להדגיש את הסגול המורה על מידע
טז ד כְּתֹנֶת-בִּד קִדָּשׁ: טעם קדמא על המילה בִּד, אין לקרוא בטעות 'כתנת בד-קדש'¹
טז ז וְהַעֲמִיד: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת הגרונית החטופה
טז י יַעֲמַד-חֵי: יו"ד ראשונה בקמץ גדול
יב גִּחְלִי-אֵשׁ: געיה בגימ"ל
טז טז מְטֻמָּאת ... טְמֵאתָם: בשתי המילים המ"ם בשווא נח ויש להיזהר מהבלעת האל"ף, לא: מְטֻמָּאת
ולא טֻמְאוֹתָם
טז כ הַחֵי: טעם סו"פ האריך את תנועת הח"ת מפתח לקמץ לכן הה"א מנוקדת בסגול
טז כו וְהַמְשִׁלָּח: געיה בה"א והמ"ם בשווא נע, אין לחוש לספרים אשר ניקדו שם חטף פתח שאינו אלא
להורות על הנעת השווא
טז כט בְּעֶשְׂרֹה: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מידע. הַאֲזָרְחָה: בזקף קטן, ולא
גדול. בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים
יז ג יִשְׁחָט ... יִשְׁחָט: הח"ת בפתח
יז ד וְאֶל-פֶּתַח: על פי רוב מוטעם בגרש
יז יב לֹא-תֹאכַל דָּם: טעם נסוג אחור לת"ו. לֹא-יֹאכַל דָּם: טעם נסוג אחור ליו"ד
יז יג בְּעֶפְרָה: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מידע²
יח ב אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: טעם טפחא בתיבת אֲנִי
יח ה וְחֵי: וי"ו קמוצה³
יח ז לֹא תִגְלֶה ... לֹא תִגְלֶה: כאשר המילה מוטעמת באתנח הלמ"ד בצירי, וכאשר היא בטיפחא
(טרחא) הלמ"ד בסגול
יח כ לְשִׁכְבֹּתֶיךָ: הכ"ף בקמץ קטן וכן הוא בהמשך פס' כג. לְטִמְאָה-בָּהּ: הטי"ת בקמץ קטן, התיבה
מוטעמת בטעם סו"פ בלבד
יח כא לְהַעֲבִיר: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה
יח כג לְרִבְעָה: כאן הה"א במפיק. בקדושים כ טז ללא מפיק. תִּבְלִי: המילה כולה בסגול⁴, הקורא בצירי או
במלרע משנה משמעות

¹ טעות נפוצה שמקורה ברצון הבלתי מודע מצד הקורא 'לאזן' את מספר ההברות משני צדי היחידה, הכוונה היא שהקורא על פי הטעות מקבל 3 הברות מצד ימין (אם נספור את השווא הנע כהברה לצורך העניין) ו-3 הברות משמאל כאשר הנכון הוא 4 מימין ו-2 משמאל.

² כן צריך לנקד בברכת כיסוי הדם, לגורסים מילה זו בברכה

³ רבים נכשלים בציטוט הפסוק וקוראים וי"ו בשווא

⁴ נוסף לסימן המסורה הארץ מתחת כלומר כשהטעם למטה הוא במשמע ארץ, יש סימן אחר של ר"א בחור שני פסוקים במשלי ו טז שֵׁשׁ-הָנָה שָׁנָא ה' כלומר תִּבְלִי בניקוד סגול בעל שש נקודות תחת האותיות הוא תועבה שה' שונא; ל כד אֲרִבְעָה הֵם קִטְנֵי-אֶרֶץ המילה תבל כשהיא בצירי יש לה ארבע נקודות תחת האותיות היא במשמע של ארץ.

יח כד אֶל-תִּטְמָאָו: העמדה קלה בתי"ו מפני הגעיה שם, יש להיזהר בקריאתה בחירק (משקל סביל בנין התפעל) ולא בשווא (משקל פעיל)

הפטר אחרי עמוס ט:

ז כְּשֵׁיִם: השי"ן בחירק חסר והי"ד אחריו בחירק מלא, יש לקרוא: כושי-י"ם, דין דומה לגבי וּפְלִשְׁתִּיִּם בהמשך הפסוק

ט וַהֲנַעֲוֹתִי: הוא"ו בפתח והטעמה מלעיל, כן הוא במדויקים; בקורן ודומיו, הטעם בתי"ו – ואינו נכון!

י כָּל חֲטָאֵי עַמִּי: טעם טפחא בתיבת כָּל

יא הַנִּפְלֹת: הפ"א בסגול⁵ למרות האתנח!

יב עֲשֵׂה זֹאת: טעם נסוג אחור לעי"ן

יד נִשְׁמֹות: שי"ן פתוחה ודגש חזק במ"ם, מלשון שממה ולא רבים של נִשְׁמָה

ראשון של קדשים:

יט ט וּבִקְצָרְכֶם: געיה בוא"ו והבי"ת בשווא נח

יט י לַעֲנִי: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המסמל מיודע

יט יד וִירָאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ: דגש חזק במ"ם⁶

טז ב מרשימת דקדוקי הקריאה בַּעֲנֶן: העמדה קלה בבי"ת להדגיש את הסגול המורה על מיודע הערה זו נכתבה ע"י ידידנו אורי טאניס עורך רשימות דקדוקי הקריאה, גם מצביע על הגעיא, וגם מסביר את תפקידה. הערה זו מופיעה גם בניסוחים אחרים. הרב יעקב יעקובוביץ נר"ו מפיץ רשימת דקדוקי קריאה כבר כמה שנים. אחד ממקורותיו הוא הרשימה המופיעה אצלנו בתחילת כל פרשה. מכתב שקיבלתי

ר' אליהו,

שלום וברכה,

הרב יעקובוביץ מצטט בשמך שלפעמים בא מתג באות צרויה בכדי להבליט הצירה (ראה המצו"ב).

ו, י תִּאֲפָה ז, ט תִּאֲפָה: בשניהם מתג

בתי"ו להבלטת הצירה, ולמנוע הבלעת

הקמץ באל"ף (לוי. וראה מ"ש).

אשמח לדעת מהו המקור להנ"ל.

ת"ח מראש,

מענדל קרסיק.

תשובתי. הנוסח הזה אינו שלי אלא של חברי שותפי לדקדוקים (משותף).

כללית בספרים שלנו יש געיא (מתג) בהברה השניה לפני ההברה המוטעמת אם זו הברה

פתוחה. אם תספור את ההברות במלה תעשה הרי הת' רחוק מהש' שתי הברות.

תפקיד המתג הוא לתת 'הטעמה משנית' במלים ארוכות (החל משלוש הברות)

ברויאר קורא לזה 'נחץ משני', כלומר יש עצירה קטנה בת' שלא יבלע.

עצירה זו נותנת לנו להבליט או להדגיש שיש כאן צירי של נפעל.

אליהו

⁵ ולמרות ההרגל, וצריך לתקן בשיר ובברכת המזון של סוכות

⁶ יוצא מהכלל, אתי מרחיק מדגיש רק בהברה מוטעמת

מנדל. ההטעמה (המשנית) בהברה שאינה סמוכה להברה המוטעמת אינה קשורה כלל להיותה מנוקדת בצירה! עצירה זו היא "טכנית" וקיימת בכל המילים (הארוכות, שיש בהם הברה שאינה נסגרת ואינה סמוכה לטעם).

שאלתי הייתה [ונשארה] מה המקור לכך שקיים "מתג להבלטת הצירה"? וזאת בלי קשר לעצם העניין שהתיי"ו שבמילים הנ"ל [תעשה / תאפה וכדו'] הייתה מקבלת מתג גם אילו הייתה מנוקדת בפתח (או כל ניקוד אחר)! בברכה, מענדל.

ממני. ידעתי בני ידעתי, גם תעשה בפתח היה מקבל געיא זו.

כאן יש חשש של קריאת הת' בשווא, העיכוב בבטוי הת' ע"י הגעיא מונע את זה. אע"פ שאני לא מרגיש הבדל בין שוא לסגול-צירי, אבל עצירה קטנה עדינה אפשר להרגיש כלומר להשמיע.

אולי אתה צודק שלמבטא המלאכותי של ציירי צורך בגעיא זו.

כאן יש הזדמנות לקורא לא רק בציבור להבחין בין צירי לשווא.

אליהו

ממנדל. זו סברה מעניינת, לטעון שמטרת המתג (בכל ה"מלכים") הוא בשביל למנוע ביטויים בשבא. אבל אליה וקוץ בה, לפי סברה זו, יש מקום למתג זה בכל צירה במקרא, ולא רק בצירה המרוחקת מהטעם.

יסלח לי כת"ר, אבל גם לאלו שאין מבדילים במבטא שלהם בין צירה לסגול, אין עצירה קלה זו משנה את צורת היגוי המילה.

איזה חשש שיקראו כשבא יש כאן יותר מאשר בכל צירה אחר? הרי חשש זה קיים בכל צירה/סגול שבמקרא (למעט אולי כאשר לאחריה אות נחה או מודגשת).

אגב, בקשר למבטא ה"מלאכותי" של הצירה, כלפי ליא! כל הימצאותו של המתג ב"מלכים" שאינם נסגרים ואינם סמוכים להטעם, הוא בגלל הקושי לבטא מילה ארוכה עם הברות נוספות בברות (גדולות)!

אבל אם מבטא הצירה היא קלה (קטנה) כסגול, אין שום צורך בגעיא זו! (זה כמובן לא שייך למילים תאפה/תעשה שצריכות את המתג בגלל האות הגרונית).

ממני. איננו יכולים לפזר געיות כרצוננו,

אבל במקום שיש געיא

היא משמשת להעמדה קלה ומסייעת שלא יקרא שווא.

אבל לגעיא יש כללים. עי' בסוף התנ"ך או כרך כתובים של מוסד הרב קוק עשרה כללים

וביותר אריכות בספר טעמי המקרא של ברויאר.

לא אמרתי שאין הבדל בין צירי לסגול אלא שאינני מבחין בו, והציירי לא בא בחשבון כי הוא מלאכותי [אגב, המלה צירה אינה קיימת].

אליהו

מנדל. (1) שוב, היכן המקור לדברך שגעיא מסייע שלא ייקרא שבא? (על הכתיב שבא/שווא/שוא אפשר לדון. אבל ע"פ הקבלה הוא בבי"ת).

(2) הכתיב "צירה" הוא הנכון.

בכל תנועה גדולה רמוזה התנועה הקטנה המקבילה:

חולם (קמץ בלמ"ד).

קמץ (פתח במ"ם).

צירה (סגול ברי"ש).

חירק (חריק חסר ברי"ש).

שורק (קובץ ברי"ש).

מענדל.

ממני. אני מעדיף לא להשתמש בביטויים חריפים כשאפשר.⁷ הרשימה שלך בכל תנועה גדולה רמוזה התנועה הקטנה המקבילה: חולם (קמץ בלמ"ד). קמץ (פתח במ"ם). צירה (סגול ברי"ש). חירק (חריק חסר ברי"ש). שורק (קובץ ברי"ש).

היא שטויות ברסק, או יותר פשוט שטויות!⁸
מצאת כתיב זה (צירה) ברד"ק? בראב"ע?
מי שאומר שטות זו אומר גם את ההפך סגל. אולי זה המקור לניקוד המוטעה סגול עם דגש בג' שלא היה ולא נברא, הנכון הוא סגול והג' ללא דגש.
קיבוץ-שפתיים ולא קבוץ
בראב"ע חרק ולא חירק ולא חריק
ועל זה אמר איוב הִקֵּץ לְדַבְּרִי רוּחַ (איוב טז, ג)
קמץ ראיתי משהו כותב קמץ כדי להסמיך חולם לקמץ קטן, אינני יודע כרגע אם רו"ה המציא את זה או משהו אחריו, אבל כאמור – שטותים ושוב, הגעיא באות עם ניקוד צירי יכולה לסייע שלא יתחלף בשווא.
זה הכל. חברי שכתב את זה לא נתכוון ליותר מדיי פלפולים וחיפוש מקומות אליהו

בהמשך הביא מגדל קרסיק מהספר תלמוד לשון עברי של בן זאב טבלה זו. והוא כנראה נתכוון לסימנא בעלמא.

אוריאל. "המלה צירה אינה קיימת"
היאך אפשר להכחיש שהיא קיימת!
ראה למשל במילון אבן שושן, הרי חי וקיים ערך שם ערך "צירה" (ושם מוער שנכתב גם צירי, צ' צוריה או שוואה/שבואה; כנראה תרגום ארמי משם התנועה הערבית כסרה - שבר!)
... ראו זה הפלא: אין שם ערך "צירי!"
ממני. אתה משכנע מאוד!!

מופיע לא רק במילון אבן שושן אלא גם ברשימות הרב יקובוביץ, וגם בהתכתבות זו!!
אני ממש מתרשם.

אליהו

אחרי שהראו לי מהמדקדק בן זאב בספר תלמוד לשון עברי

תנועות גדולות		תנועות קטנות	
1	א (א) קמץ גדול	1	א (א) פתח
2	ב (אי) צירה	2	ב (א) סגל
3	ג (אי) חירק גדול	3	ג (א) חירק קטן
4	ד (או) חולם	4	ד (א) קמץ קטן
5	ה (או) שורק	5	ה (א) קבוץ

כתבתי. מבן-זאב ציפיתי ליותר, כנראה זו אמצאה לסימן בעלמא. וכבר אמרתי שאין עמנו יודע עד מה איך לנקד את שמות סימני הניקוד. הניקוד פתח למשל אינו מסתבר כלל, וכמובן לא שורוק או קובוץ. אם אבן שושן בלע את זה יערב לו, וכנ"ל מגדי נר"ו
ראיתי בדיחה לא-מצחיקה זו לראשונה בספר המסורה - לימוד קריאה לתשב"ר

⁷ מודעת זאת שביטוי חריף וכ"ש כשיש בו עלבון, אינו מועיל ואינו משכנע. מ"מ כאן נאמרו הדברים באוריה קלילה ובהומור, ולכן לא נמנעתי להעתיק כאן.

⁸ לא בטוח שמלה זו היא טעות. גם לא בטוח שהמלה 'שטויות' נכונה. הניקוד שטויות ביו"ד דגושה הוא מוטעה, אבל גם בלי הדגש, כנראה יותר נכון שטויות, ודגש אחרי החירק. וגם למלה שטויות יש מקום.

טז ד ובמִצְנַפֶּת בְּד יִצְנָף

טיפת דיו של רש"י מאת הרב יצחק ישעי' וייס נר"ץ גאב"ד נוה אחיעזר

ובמִצְנַפֶּת בְּד יִצְנָף

ובמִצְנַפֶּת בְּד יִצְנָף בְּגָדֵי קֹדֶשׁ הֵם. וברש"י: יצנף, כתרגומו יחית כריסיה, יניח כראשו, כמו וַתִּנַּח בְּגָדָהּ (בראשית לט, טז), ואחתתיה.

פשוטו של רש"י בקצרה

להלן נבאר בס"ד, שרש"י מלמדנו שוב **מִצְנַפֶּת בְּד יִצְנָף**, אין פירושו ששימנה על ראשו [=יניח על ראשו, פעולת לבישה], ואין צריך לומר שאין פירוש **יִצְנָף**, עשיית המצנפת, כלומר כריכתה. אלא שיניחה בראשו [=ישאירה, שיהיה לבוש בה]. והפירוש נלמד מהתרגום 'חית'. כשם שותנח בגדו, אין פירושו שהניחה [=שעזבה, שמה, את] בגדו מידה, אלא שהניחה [=השאירה, היה מונח] בגדו שמור אצלה. [וכך תתפרש גם תחילת הפסוק, **כִּתְנָת** וגו' יִלְבָּשׁ וגו' יהיו על בשרו, וּבְגָבֶיךָ בְּד יִצְנָף, שיהיה לבוש כתנת ומכנסי בד, וחגור באבנט. ולא שילבש ויחגור [=פעולת הלבישה] אותם].

תמיהת הרמב"ן על התרגום

הרמב"ן הביא דברי רש"י 'יניח בראשו', ותמה: 'ולא נתברר לי דעת אונקלוס בזה, כי הצניפה סבוב, שיגלגלה בראשו כצניף, ולמה יתרגם אותה בהנחה בלבד, ולא יתרגם בה הלשון שמייוחד לו לצניפה ממש. ואולי איננו בלשון הארמית, כי גם הַצְנִיפּוֹת וְהַרְדִּיּוֹס שבישעיה (ג, כג) תרגם יונתן בן עוזיאל כתריא, ואין לשניהם לשון בצניף ובמצנפת רק לשון הקודש, מצנפתא'. – לדעתו, הציווי הוא שיכרוך על ראשו את המצנפת, ולא שיניחה כרוכה.

מעט מהביאורים לדברי רש"י

בספר זכרון (למהר"א בקראט) גרס 'תרגומו', וכתב 'הרב לא בא אלא לפרש התרגום שתרגם יחית ברישיה. ולכן הנוסחאות שכתוב בהם 'כתרגומו' בכף [שאז כוונתו שהפירוש הוא כתרגום], אינן נכונות, וכבר כתב הרמב"ן ז"ל שלא נתברר לו דעת אונקלוס, להלן נביא בס"ד מ"ש ביישוב דעת אונקלוס. אולם המהר"ק פירש שכונת רש"י שהמצנפת אינה כמו צניף שקורים פצול"ו בלע"ז, שמעטפים בראש, כמו שהוא דעת הרמב"ן [בפ' תצוה]. רק הוא כמו כובע בריטה בלע"ז, או סקופייטו, שמניחים בראש דרך הנחה. – לדעתו כוונת התרגום ורש"י שלא נפרש שהמצנפת היא כמטפחת, ויעטוף בה ראשו, אלא יניחה על ראשו ככובע. וכעין זה פירשו בדבק טוב ובבאר רחובות, שלא יכסה בה את כל הראש, שהרי שערו היה נראה. ובעמר נקא (לרבי עובדיה מברטנורא) שרש"י לטעמו שפירש בפרשת תצוה שהמצנפת כמין כובע, שהיא כמו המגבעת של כהן הדיוט, לא כדברי המפרשים שהיתה עשויה כמין סודר וצונפו צניפה ע"ג צניפה. – ואבאר בס"ד בעקבות דבריהם.

מחלוקת הראשונים בפירוש 'מצנפת'

נחלקו הראשונים בפירוש 'מצנפת', ואביא כאן רק בקצרה. א. רש"י (שמות כה, ד) פירש: **מצנפת**, כמין **כיפת כובע** שקורין קויפ"א בלעז, שהרי במקום אחר קורא להם (שמות כה, מ) **מגבעות**, ומתרגמין כובעין. מאידך מרש"י בישעיה **עֲנֹף יִצְנָף** (כב, יח), כמצנפת המקפת את הראש, מוכח שדעתו שהמצנפת עשויה בסיבוב והקפה. ב. **האבן עזרא** (שמות שם) מבאר: על דרך הפשט **אין המגבעות כדמות מצנפת**, כי המגבעות כדמות אלה ששימו הזכרים באלה הארצות על הראש, שיכסו הראש והם גבוהים. והמצנפת היא **בגד דק ארוך צנוף סביב הראש** לבדו, מעט תדמה לה המצנפת שיש בראש הנשים באלה המקומות, כי בארץ ישמעאל ובספרד ואפריקא ומצרים ובבל ובאגדד, המצנפת היא על הראש מן הזכרים הנכבדים, ולא על ראש אשה. ג. **הרמב"ן** (שמות כה, לא) כותב: כתב רש"י שהמצנפת כמין כובע וכו'. וגם זה אינו, שהרי אמרו שהמצנפת ארכה שש עשרה אמה, והרי הוא כעין **צניף שצנוף בו את ראשו, מגלגל ומחזיר מגלגל ומחזיר סביב ראשו כפל על כפל** וכו', אבל בכהן הדיוט אמר הכתוב מגבעות, ואף היא מצנפת היא, **אלא שקושר בה כל ראשו, ומעלה הכפלים עליו כעין מגבעת** שהוא קובע כדברי אונקלוס. ד. **תוס'** (יומא יב, ב ד"ה אלא, ובעוד מקומות, ובאריכות בתוס' הרא"ש (יומא ע"א, ב)) בשם ריב"א: מצנפת ומגבעת לאו חדא נינהו, אלא של כהן גדול קרויה **מצנפת**, והיא **קטנה** וכו', אבל של כהן הדיוט היתה גדולה יותר, כי היתה מכסה כל הראש וכו', וכך

משמע לשון מגבעות, כמו כובע שמכסה כל הראש, ומצנפת לשון חשיבות כמו וְצִנִּיף מְלוֹכָה (ישעיהו סב, ג). ה-ו. **ברמב"ם** (כלי המקדש ח, ב) ומצנפת האמורה באהרן היא המגבעת האמורה בבניו, אלא שכהן גדול צנוף בה כמי שלופף על השבר, ובניו צונפין בה ככובע, ולפיכך נקראת מגבעת. [ובמאירי יומא (עא, ב): יש שפירשו... שכהן גדול צנוף בה על ראשו ופאת זקנו, כמי שלופף בגד על מכתו. וכהן הדיוט על עגול ראשו לבד]. והראב"ד השיגו: אני אומר אין מעשהו של זה כמעשהו של זה, **מצנפת** ארוך הרבה וכורך אותו כריכות הרבה ככריכות הישמעאלים אבל מעשה המגבעות כעין הכובעין שלנו חדין מלמעלה והן קצרין. – ויש להאריך בהבדלים שבין השיטות, ואכמ"ל.

ביאור המשך חכמה למה כתיב 'אבנט ומגבעות'

במשך חכמה (צו ח, ג): **וְיִצְחָר אֶתְּם אֲבֵנֵי וְיִחַבֵּשׁ לָהֶם מִגְבְּעוֹת** (ויקרא ח, יג), בכל מקום כתוב **אבנט** לשון יחיד, לבד בפרשת תצוה כתיב **וְעָשִׂיתָ לָהֶם אֲבֵנִים** (שמות כה, מ). יאות לפי מה דמובא ברמב"ם (כלי מקדש ח, יט) דהאבנט היה אורך ל"ב ורחבו כשלש אצבעות, אם כן היה מידה אחת לכל האבנטים. אבל המגבעות ואינן היו במדתם, והיו לכל אחד כמדתו. ובקובץ צפונות (ז, קב), הביא ידידי הגרימ"צ מאנן שליט"א לתמוה, שהרי הרמב"ם (שם) כתב גם שהמצנפת של כהן גדול או הדיוט ארכה שש עשרה אמה, וא"כ מה נשתנתה מצנפת מאבנט. וכמו כן מה הכוונה 'המגבעות ואינן היו במדתם והיו לכל אחד כמדתו'. והביא בשם מו"ר הגאון מהר"ש בראנדער זצ"ל, שאף לדעת הרמב"ם שהמצנפות היו כרוכים סביב הראש, מ"מ מסתבר שלא כרוכים מחדש בכל פעם, אלא למטה היה בסיס קבוע לפי מידת ראש כל כהן, ואת יתרת שש עשרה האמות היו כורכים מעל הבסיס. ולכל כהן היתה מגבעת משלו. מה שאין כן אבנט דרכו בכריכה מחדש בכל לבישה, והיה כל אבנט ראוי לכל כהן. וזה מה שכתב המש"ח 'במדתם - היינו שש עשרה אמה, ולכל אחד כמדתו - היינו בסיס המצנפת', ולכן מזכיר אבנט בלשון יחיד ומגבעות בלשון רבים, ודפח"ח. [מלשונו של המש"ח 'המגבעות ואינן היו במידתם', נראה נכון יותר לפרש ע"פ ההסבר הנ"ל 'המגבעות ושאר הבגדים היו כמידתם של הכהנים, והיו לכל אחד כמידתו'].

שיטת ספר זכרון בהכנת ולבישת המצנפת

ומצאתי כדבריו בספר זכרון (הנ"ל) שכתב: 'והנה אנחנו יכולין לתקן דעת אונקלוס, לפי מנהג הארצות האלה שאינם צונפין המצנפת בכל פעם סביב ראשיהם ומתירין צניפתה כשיסירוה מראשיהם, אלא צונפין אותה היטב פעם ראשונה, עד שנעשית כמין כובע, ומסירין אותה צנופה בעת השינה, וחוזרין למחר ומניחין אותה כמות שהיא בלי צניפה וגלגול בכל פעם'. – מדבריו מתבאר שהן צניפת הכהן גדול סביב כלופף על השבר, והן צניפת הכהנים ההדיוטים, נעשתה פעם אחת כפי מידתם, ושוב הסירוה והלבישוה בלי צניפה. והדבר פשוט וברור, שהרי ודאי שהכהן הגדול לא הוזקק בכל פשיטה ולבישה לפרק את כריכות המצנפת, עשר פעמים ביום כיפור, ולמעשה זו פשטות הציווי (שמות כט, ו) ושמת המצנפת על ראשו, (ויקרא ח, ט) וישם את המצנפת על ראשו, שהרי בלשון שימה לא מרומזת כריכת המצנפת.

ביאור דברי התרגום יונתן

ולדברינו נראה בס"ד לבאר גם את התרגום יונתן שתרגם: **וּמְצִנִּיפָא דְבוּץ מִלַּת נְטִיכָס [ו]י"ג יטכס, וכו' בתרגום ירושלמי השלם** (כת"י רומי, נדפס גם בחומש אוצר הראשונים) **בְּרִישִׁיָּה**. ובפירושו על יהונתן (מרדכי משברשין, פראג ש"ט) **פירש שהוא לשון קישוט ותיקון, מלשון טכסיס מלכות. ובערוך 'טקס', ומדדו את תכנית, ותכונתו, תרגם וטיקוסיה. וביאר במוסף הערוך (לר' בנימין מוספיא, אמ"ד תש"ו) 'טקסיס בלשון יווני סדר ותכונה'. וכן תרגום דגל מחנה, טיקס משרית. שהוא 'סידור' מחנה. – ולפי דברינו נראה שהגירסא הנכונה אינה 'יטכס ברישיה' שהוא 'סדר בראשו', שמשמעותו שיכרוך המצנפת על ראשו, אלא 'נטיכס ברישיה' שהוא 'מסודרת בראשו'.**

הכיפה שבמצנפת לדעת רש"י

ולפי דבריהם ניתן ליישב בס"ד אף את לשון רש"י (בפרשת תצוה הנ"ל) **'מצנפת, כמין כיפת כובע, שקורין קויפ"א⁹ בלעז'**, שאין כוונתו כמו שהבין הרמב"ן שהיתה ככובע בלבד, ללא צניפות

⁹ ובשו"ת רב פעלים (א, או"ח כו): בענין המצנפת... אנה עבדא עד היום אני לובש אותה, וזה סדר לבישתה, תחלה לובש על ראשו כובע עב וחוץ... ועל כובע זה לובש כובע אחר... וכורך עליהם חתיכת בגד לבנה לחזקם, ואח"כ כורך עליהם הבגד הגדול שקורין שאל, בכריכה מהודקת ומהודרת בכמה קיפולים זע"ז מעשה אומן... ובזה תהיה המצנפת הזאת חזקה שיוכל להסירה מעל ראשו, ולהחזירה כמה פעמים ביום. ובבן איש חי (ב, פקודי יד) כתב שיש כרכה על גבי כלי. – ומורי הגר"ז לזבארט זצ"ל אמר בשם מקובלי בבל הירושלמים, שבעל הרב פעלים היה מייחד בעת כריכתה את יחודי כריכת מצנפות הכהנים.

¹⁰ תמהני על ר"מ קטן ז"ל בספרו המצויין אוצר לעזי רש"י, שתיירגם קויפ"א 'שביס עשוי רשת', [ובעקבותיו אחדים מההוצאות החדשות של רש"י], מנין לו שהוא עשוי רשת, והרי בשמות (כה, מ) כתב רש"י ומגבעות היא מצנפת, ומגבעת ודאי אינה שביס כמין רשת. הן אמת שבאיוב (יה, ח) 'כי שלח ברשת ברגליו ועל שבכה

בד עליו, ולכן הקשה עליו כנ"ל. אלא כוונת רש"י על בסיס המצנפת, שבו היתה כיפה כמין כובע, ועליה היו הכריכות. או אולי הכובע עצמו גבוה, והצניפות רק סביבו ולא עליו, כעין שערות השטריימל, וזו הכוונה כמין כיפת כובע. ולא בא לתאר את כל צורתה, אלא להוכיח שיש למצנפת כיפה ככובע, כיון שנקראת גם מגבעת. אבל גם לרש"י נעשית המצנפת על ידי כריכה וסיבוב ט"ו אמות של אורך המצנפת סביב הראש, כמו שכתב בפירוש ישעיה (הנ"ל) 'מצנפת המקפת את הראש'.

פירושי המדקדקים הקדומים בשרש 'צנף'

במחברת מנחם: צנף, צָנַף יִצְנֹף צִנְפָה, וַיִּשְׁמְנוּ הַצִּנּוֹף הַטָּהוֹר עַל רֹאשׁוֹ (זכריה ג, ה), וישם את המצנפת. הנחה. – דעתו שכל צנף הוא מענין הנחה, ולא סיבוב, היפוך או כריכה. אולם רבי יונה ג'נאח בשרשיו [ובעקבותיו הרד"ק] הביא: צנף יצנף צנפה, הפך הפוך ויסבב סבוב כסבוב המצנפת..., והחפץ בו 'המצנפת', שנקראת כן בעבור שיכרכוהו ויהפכוהו ויצנפוהו על הראש. ובמצנפת בד יצנף, יכרך. – פירש 'יצנף' כרמב"ן הנ"ל.

ביאור דברי רש"י ואונקלוס

וכעת יבוארו בס"ד דברי רש"י כאן. ונקדים דברי המהר"ל מפראג בגור אריה כאן: פירוש, שאין 'יצנף' שכאשר הוא בראשו עושה אותו למצנפת, כדמשמע 'ובמצנפת בד יצנף', שמשמע על ידי הלבשה נעשה מצנפת, זה אינו, רק כתרוממו 'חית בראשו', שכאשר מניח המצנפת בראשו נקרא 'יצנף', עכ"ל. וכן ביארו אחרים. אך לדברינו בס"ד בא רש"י ללמדנו, שאף שתיבת 'יצנף' ניתנת להתפרש בשלש צורות, א. הכנת מצנפת, על ידי כריכת ט"ו אמות הבד, אם על הראש עצמו או על גבי כלי. ב. הלבשת מצנפת מוכנה, כלומר הנחת [=השמת] המצנפת עליו. ג. שיהיה חבוש במצנפת, כלומר הנחתה [=השאתה] בראשו, כשם ש'חגור' כאן היא היותו חגור ולא השמת החגורה, ובוודאי לא עשיית חגורה. והיה מקום לפרש שהכוונה להכנת המצנפת, שהרי בשתי המקומות שמופיעה לבישת המצנפת, נצטוו משה, ושמת את המצנפת (שמות כט, ו), וישם את המצנפת (ויקרא ח, ט), וכאן שינה וכתב 'יצנף', ואולי כשאחרון יתלבש, [או רק ביום כיפור], עליו לצנפה, כלומר לכרכה, כשהיא על ראשו. או אולי נצטוו רק שעליו ללבוש אותם, אך אין חיוב שיהיו עליו אחר כך בשעת העבודה, לכן מבאר רש"י: 'יצנף, כתרוממו יחית ברישיה, יניח בראשו', כלומר שבציווי 'יצנף', אין הכוונה להכנת המצנפת ע"י כריכתה, כדעת ר"י גנאח והרמב"ן. ולא ללבישתה [=השמתה], כדעת המהר"ל ואחרים. אלא היותו לבוש במצנפת מוכנה שמונחת בראשו.

יניח – ישים או יהא מונח

גם 'יניח' מתפרש בשתי צורות. 'ישים', כלומר 'יניח על ראשו', הפעולה היא ההשמה 'הורדה' על הראש. או 'ישאר מונח', 'יניח בראשו', שישאר במקום שהונח. לדעת רש"י כאן הכוונה ישאר מונח, כמו שמצווה בשאר הבגדים 'לבש' 'היו על' 'יחגור'. וזה שתרגם רש"י את אונקלוס 'יניח בראשו', שאין הפירוש ישים את המצנפת, אלא שתהא מונחת עליו. [בנוסף לזה, במתורגמן ערך 'נחת' כתב שכל לשון ירידה מתורגם בלשון נחיתה, ולפי זה לכאורה היה מקום לתמוה על אונקלוס, שנקט 'חית' שעלול להתפרש יוריד [=יסיר] את המצנפת. ו'יצנף' הוא מן הפעלים המתהפכים, כמו 'לדשנו' [שנתבארו בארוכה בספר 'מעייני אגם' עמ' ל ואילך]]. לכן הביא רש"י שגם 'ותנח' בגדו, תרגומו 'ואחתתיה', שהיה בגדו מונח אצלה. וכמו שמוכח גם מהתרגום ירושלמי השלם (כת"י רומי, נדפס גם בחומש אוצר הראשונים) שתרגם 'וצנעת לבושו'. וכן תירגם אונקלוס את והניחו לפני מזבח ה'א (דברים כו, ד) ויחתינה, שגם שם הכוונה שישאירו מונח לפני ה', כפי שמוכח מתרגום ירושלמי השלם שם, שתרגם ויצנע יתיה קדם מדבחה. וכן פירש רש"י את 'בְּבֵית סִפְרִיָּא דִּי גִנְזִיָּא מְהֻחָזִין תַּמָּה בְּבִבְלָא' (עזרא ו, א), 'בבית הספרים שהאוצרות מונחים שם בבבל'. [והאבן עזרא שם פירש מהכתין, מורידין].

ישוב תמיהת הרמב"ן

ולפי דברינו מתורצת בס"ד תמיהת הרמב"ן על אונקלוס, 'למה יתרגם אותה בהנחה בלבד, ולא יתרגם בה הלשון שמיוחד לו לצניפה ממש'. שלכאורה גם אחרי מה שכתב הרמב"ן שאולי אין בלשון ארמית תרגום לצניפה, עדיין קשה למה לא תרגם בלשון כריכה או

יתהלך, פירש רש"י 'היא רשת, כל שבכה עשויה כמו רשת, והוא קיפ"א שבראשי הנשים'. אבל קיפ"א תרגומו 'כיסוי ראש, כיפה', ולא דווקא כיסוי העשויה כשבכה. ורק 'שבכה' שבראשי הנשים עשויה כמין רשת, כפי שביאר לי ש"ב בעל מעייני אגם (שליט"א) ז"ל.

סיבוב, שבועדי נמצא בארמית. אך להנ"ל פשוט, שהרי 'יענוף' אינו כריכת וסיבוב עשיית המצנפת, אלא היות המצנפת מונחת על ראשו, ותו לא, ושפיר רק תרגות 'חית' מתאים לו.

משמעות ה' של 'ובמצנפת'

הרא"ם כתב: יענוף כתרוממו וכו' יניח בראשו וכו', ואם כן יהיה ב"ת "ובמצנפת" נוסף, כב"ת "ברוחו שמים שפירח" (איוב כו, יג). כאילו אמר: ומצנפת בד יניח בראשו. וכן תרגומו "ומצנפתא" בלא ב"ת. ואשר הביאו לזה, הוא מפני שאין בלשון ארמי צניפה, אבל בלשון הקדש שמצאנו בו (ישעיה כב, יח) "ענוף יענוף ענופה". יתפרש הב"ת של "ובמצנפת" כב"ת "ובאבנט בד יחגור", שפירושו עם אבנט בד יחגור את גופו, אף כאן עם מצנפת בד יסב את ראשו. – ולדברינו, לאונקלוס המכוון להיפך, והב' אינה נוספת, שהרי אילו נאמר 'ומצנפת יענוף', הייתי מפרש 'ומצנפת עליו לכרוך ולהכין', לכך נאמר 'ובמצנפת, מוכנה, יענוף, יהא לבוש'. אבל בארמית כיון שתרגם אונקלוס 'חית ברישיה', אין מקום לטעות שעליו לכרוך, לכן שפיר השמיט הב', ותרגם 'ומצנפתא', שיניח בראשו מצנפת.

מדוע הביא רש"י את התרגום

המהרש"ל ביריעות שלמה [שהוא העתק מגליונותיו על הרא"ם] כתב: יש מקשין למה הביא התרגום, אם בעבור שלא תאמר הב"ת של "ובמצנפת" יתהפך פירושו, ותאמר שיענוף דבר אחר על ראשו עם המצנפת, [כמשתמע מהרא"ם]. על כן מביא התרגום, שפירש שהמצנפת גופא הוא מה שצונף על ראשו, אם כן היה לו להביא התרגום על "ובמצנפת כו", ולמה הביאו על יענוף [כלומר, א"כ ראש הדיבור הי' צ"ל "ובמצנפת"]. אלא נראה לפרש שלכך הביא התרגום, לפי שבא לומר שהצניפה היא על הראש. ומאחר שהביאו צריך לפרש מהו לשון יחית, ודו"ק. – משמע שהבין מהרא"ם שכוונת התרגום ורש"י ללמדנו שמצוה עליו לכרוך ולסבב על ראשו את המצנפת. ואחר נשיקת כפות רגליו, לדברינו אונקלוס ורש"י רוצים ללמדנו להפך, שדי בהשאת המצנפת המוכנה על ראשו.

ע"כ טיפת דיו של רש"י.

תן לחכם ויחכם עוד

אנא אל תמנעו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺